

ОЛЕКСАНДР САНІВСЬКИЙ

УКРАЇНОЗНАВЧИЙ ВИМІР ПЕДАГОГІКИ

В. О. СУХОМЛИНСЬКОГО

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
УМАНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ПАВЛА ТИЧИНИ**

ОЛЕКСАНДР САНІВСЬКИЙ

**УКРАЇНОЗНАВЧИЙ ВИМІР ПЕДАГОГІКИ
В. О. СУХОМЛИНСЬКОГО**

Монографія

Умань – 2018

УДК 37(477)(092)(043.3)

С 18

*Рекомендовано вченою радою
Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини
(протокол № 3 від 31 жовтня 2017 року)*

Науковий редактор:

Сивачук Н. П. – кандидат педагогічних наук, професор, завідувач кафедри української літератури, українознавства та методики їх навчання Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини.

Рецензенти:

Семенов О. М. – доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри української мови Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка.

Вовк М. П. – доктор педагогічних наук, старший науковий співробітник, головний науковий співробітник Інституту педагогічної освіти і освіти дорослих НАПН України.

Кузь В. Г. – дійсний член НАПН України, доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри дошкільної освіти Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини

Санівський О. М.

С 18 Українознавчий вимір педагогіки В. О. Сухомлинського:
монографія / О. М. Санівський; МОН України, Уманський державний педагогічний ун-т імені Павла Тичини. – Умань : Сочінський М. М., 2018 – 232 с.

ISBN 978-966-304-239-8

У монографії на основі опублікованих та архівних джерел уточнено періодизацію педагогічної діяльності В. Сухомлинського в українознавчому вимірі, з'ясовано провідні чинники формування особистості відомого педагога; розкрито сутність ключового поняття дослідження «українознавчий вимір педагогіки В. Сухомлинського»; окреслено предметне поле та стрижневий зміст педагогіки В. Сухомлинського як етноформуального чинника; визначено механізми творення українського образу вчителя-українознавця на засадах педагогічної спадщини В. Сухомлинського; розкрито роль педагогіки В. Сухомлинського у контексті запитів освіти ХХІ століття.

Педагогічну спадщину вченого розглянуто у контексті концентрів українознавства: «Україна – етнос», «Україна – природа», «Україна – мова», «Україна – нація, держава», «Україна – культура», «Україна – ментальність, доля».

Для науковців, педагогів-практиків, студентів, магістрантів, аспірантів, керівників освіти.

УДК 37(477)(092)(043.3)

ISBN 978-966-304-239-8

© Санівський О. М., 2018

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА..... 5

РОЗДІЛ 1. В. СУХОМЛИНСЬКИЙ – УКРАЇНСЬКИЙ ПЕДАГОГ ...Error!

Bookmark not defined.

РАДЯНСЬКОЇ ДОБИ .....Error! Bookmark not defined.

1.1. Становлення В. Сухомлинського як особистості в період радянської українізації.....**Error! Bookmark not defined.**

1.2. Сільська українська школа – полігон педагогічного дослідження В. Сухомлинського.....**Error! Bookmark not defined.**

1.3. Українознавчий вимір педагогічної системи В. Сухомлинського .... **Error! Bookmark not defined.**

Висновки до розділу 1.....**Error! Bookmark not defined.**

РОЗДІЛ 2. ПЕДАГОГІКА В. СУХОМЛИНСЬКОГО ЯК ЕТНОФОРМУВАЛЬНИЙ ЧИННИК: ПРЕДМЕТНЕ ПОЛЕ І СТРИЖНЕВИЙ ЗМІСТ .....Error! Bookmark not defined.

2.1. Національний образ світу, його семантична географія та філософія українознавства за В. Сухомлинським .....**Error! Bookmark not defined.**

2.2. Формування етноментальності у творчому доробку В. Сухомлинського **Error! Bookmark not defined.**

2.3. Осмислення ідеї універсалізму у працях В. Сухомлинського ..... **Error! Bookmark not defined.**

Висновки до розділу 2.....**Error! Bookmark not defined.**

РОЗДІЛ 3. ПЕДАГОГІКА В. СУХОМЛИНСЬКОГО ЯК ОСНОВА ФОРМУВАННЯ ОБРАЗУ ВЧИТЕЛЯ УКРАЇНОЗНАВСТВА ДЛЯ СУЧАСНОЇ СІЛЬСЬКОЇ ШКОЛИ.....Error! Bookmark not defined.

3.1. Механізм творення українського образу вчителя-українознавця за В. Сухомлинським .....**Error! Bookmark not defined.**

3.2. Педагогіка В. Сухомлинського – у контексті запитів освіти України XXI століття .....**Error! Bookmark not defined.**

Висновки до розділу 3.....**Error! Bookmark not defined.**

ПІСЛЯМОВА.....**Error! Bookmark not defined.**

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....Error! Bookmark not defined.

ПЕРЕДМОВА

За умови глобалізації, посилення інтеграційних процесів, державно-політичних та соціально-економічних перетворень, перед Україною виникає потреба модернізації освіти, побудови її нової національної парадигми відповідно до загальноєвропейського контексту. Про важливість усвідомлення кожним членом суспільства свого громадянського обов'язку на основі поєднання національних та загальнолюдських цінностей ідеться у державних документах (законах України «Про освіту» (2004), «Про вищу освіту» (2014), Державній національній програмі «Освіта» (Україна XXI століття) (1994), Національній стратегії розвитку освіти в Україні на 2012–2021 роки (2013)). З метою втілення в життя ідей, закладених у цих документах, важливо враховувати досвід педагогів минулого, спрямований у майбутнє, до якого належить і спадщина вчителя, науковця, творця самотубної виховної системи – Василя Олександровича Сухомлинського. Саме його педагогічна спадщина відповідає загальнолюдським цінностям, і водночас глибоко закорінена у національний ґрунт, обстоює народні етико-моральні імперативи, спирається на українську етнопедагогіку, сприяє формуванню національного світогляду й ментальності.

Особистість ученого та його педагогічна концепція привернули увагу дослідників уже у 60-і роки ХХ ст. За радянських часів творчість великого педагога розглядали тенденційно, на основі принципів партійності й класовості, що не сприяло об'єктивності, не давало можливості осмислити його надбання у національному і вселюдському вимірах.

Починаючи з 90-х років ХХ ст. утвердився новий напрям в історії світової педагогіки – «сухомлиністика», представники якої в різних країнах досліджують і поширюють педагогічні ідеї В. Сухомлинського, творчо реалізують його досвід.

Педагогічна спадщина В. Сухомлинського, різнопланова і багатоаспектна, привертає увагу вже кількох поколінь українських і

зарубіжних науковців із різних галузей знань, зокрема: філософську систему педагога досліджували Г. Клочек, Г. Сагач, Н. Сивачук, О. Сухомлинська; методичну систему навчання мови і літератури – Л. Березівська, М. Вашуленко, Л. Мамчур, Л. Пархета, Г. Ткаченко; взаємодію людини і соціуму – В. Кремень; філософію дитинства – М. Антонєць, А. Богуш, Т. Кочубей; педагогічну та виховну системи – О. Дзевєрин, І. Добрянський, Б. Кваша, В. Кіндрат, Р. Малиношевський, М. Мухін, А. Розенберг, О. Сараєва, В. Федяєва, Т. Філімонова; вироблення духовних домінант – І. Бех, Н. Дічек; визначення гуманістичної суті його виховних цінностей – М. Библюк, І. Зязюн, В. Киричок, В. Кравцов, Е. Родчанін; шляхи формування світогляду вихованців – О. Невмержицький; формування творчої особистості школярів та аспекти розвивального навчання – Н. Безлюдна, Г. Бондаренко, Ю. Новгородська, Л. Ткачук; розвиток учнів засобами мистецтва – І. Наливайко, Н. Тарапака; осмислення видатним педагогом механізму використання різних виховних середовищ – В. Костіна, О. Савченко, Є. Салтанов; основи батьківської педагогіки – О. Петренко, А. Попова, О. Сухомлинська; форми взаємодії сім'ї та школи – Л. Бондар; проблеми взаємостосунків колективу й особистості – Г. Бучківська, Г. Калмиков; самовиховання школярів – О. Дуда, творче використання спадщини українського педагога у зарубіжжі – Л. Цзихуа.

Ідеї В. Сухомлинського знайшли своє продовження у працях таких зарубіжних науковців, як-от: М. Библюк (Польща), М. Богуславський, І. Валєєва, Г. Волкова, М. Мухіна, Л. Федорової (Росія), Е. Гартман, У. Грош, В. Гюнтер, В. Іфферт, Р. Штайник (Німеччина), М. Дмитрієва, Т. Когачевської (Білорусь), Дж. Зайди, А. Кокерілля (Австралія), Ван Ігао, Сао Су, Бі Шуджі, Тан Чіці (Китай), Д. Маргуліса (США), Л. Мілкова (Болгарія), Х. Франгоса (Греція).

Однак аналіз філософської, соціологічної, історичної, історико-педагогічної, психолого-педагогічної, українознавчої літератури засвідчує, що українознавчий вимір педагогічної спадщини Василя Сухомлинського не був

предметом спеціального дослідження. Водночас вивчення цієї проблеми становить великий інтерес у контексті сучасних соціогуманітарних потреб України і запитів освіти ХХІ століття.